

Zelenka, Miloš

**K meziliterárním souvislostem Murkovy komparativní interpretace Jana Kollára
: (srovnávací literární dějiny jako modelový konstrukt mezi slavistikou a národní
filologií)**

*Sborník prací Filozofické fakulty brněnské univerzity. X, Řada literárněvědné
slavistiky. 2006, vol. 55, iss. X9, pp. [233]-245*

ISBN 80-210-3987-6

ISSN 1212-1509

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/102960>

Access Date: 16. 02. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

MILOŠ ZELENKA
(Praha – České Budějovice)

K MEZILITERÁRNÍM SOUVISLOSTEM MURKOVY KOMPARATIVNÍ INTERPRETACE JANA KOLLÁRA

(srovnávací literární dějiny jako modelový konstrukt
mezi slavistikou a národní filologií)¹

Málokterý pojem v dějinách novodobé slavistiky podléhal tak častým interpretacím a mimoliterárním konotacím jako termín slovanská vzájemnost, který byl ve svém recepčním „bytí“ zatížen nejrůznějšími sémantickými posuny a aktualizacemi projevujícími se tím intenzivněji, čím více se tento pojem vzdaloval svému původnímu kontextu. Slovanská vzájemnost nejednou synonymicky splývala s hrozbou panslavismu jako jistý ideologický konstrukt a politická ideje, na druhou stranu byla mnohdy redukována na pouze estetický výraz dobového, citově motivovaného povědomí o jazykové příbuznosti Slovanů, které i v slovanském prostředí mělo údajně omezený dosah. Když český slavista a filolog M. Weingart se v polovině 20. let minulého století zamýšlel nad rozšířením a praktickými možnostmi slavistické vzájemnosti v moderní vědě a politice, skepticky konstatoval, že „*takováto koncepce je dnes nedohlednou utopií*“ a připomněl, že „*nikdy v minulosti nevyplňovalo slovanství cele život kteréhokoli slovanského národa, nýbrž bylo vždy jenom jednou z jeho ovšem důležitých složek*“.²

Jak známo, pojem vzájemnosti (literární) poprvé výrazněji užil J. Kollár jako termín výlučně s kulturními a filozofickými konotacemi. Sjednocujícím prvkem tohoto pojetí se stala představa identického cíle, tj. obnova dříve rozpadlé jednoty, která byla založena na absolutizaci konvergentních tendencí v slovanských literaturách. Kollárovi šlo o postižení a konkrétní vyjádření slovanské ideje a filozofický výklad procesu, „*který se jeví jako integrální vědomí sounáležitosti slovanské [...] praktický program literární a kulturní spolupráce mezislovanské*“.³ Vzájemnost znamenala spolupráci na organizační a vědecké platformě, partnerský, symetricky vyvážený dialog, nikoli podřízenost jedné z „větvi“

¹ Studie je přepracovanou a rozšířenou verzí statě *Několik poznámek ke Kollárově slovanské vzájemnosti v interpretaci Matiji Murka*, in: *Fenomén Slovanstva II.* Ed. Viera Bilasová – Rudolf Dupkala – Viera Žemberová, Prešov 2005, s. 91–104.

² Weingart, M.: *Slovanská vzájemnost v minulosti a přítomnosti*, in: M. W.: *Slovanské stati*, Praha 1932, s. 31.

³ Wollman, F.: *Slovanská myšlenka od Dobrovského a Kollára k Masarykovi*, in: *Co daly naše země Evropě a lidstvu*, red. V. Mathesius, 2. vyd., Praha 1940, s. 256–257.

slovanského kmene. Kollár předpokládal praktickou výměnu knih a časopisů, postupné sjednocování pravopisných systémů včetně koordinované práce na slovnících a srovnávacích gramatikách. Představa kmenové a literární jednoty Slovanů sice vycházela z přesvědčení o historické existenci slovanského „prajazyka“, ale přesto Kollár odmítal tvorbu jakéhosi ideálního slovanského esperanta, naopak studium slovanské mnohojazyčnosti může zpětně podpořit program vzájemnosti.

Filozofickým základem pojmu „literární vzájemnost“ se stal Herderův princip humanity jako syntetické vyústění dvou předchozích principů: antického (klasického) a romantického (moderního) – v pozadí zřejmě fungovala Schlegelova dichotomie klasické a romantické poezie – principu „čisté humanity“, v němž se vyjevuje vývojová zákonitost lidstva a jeho kultury a jemuž je podřízena i kategorie národa jako jeho procesuální forma. Literární historiografie při rekonstrukci geneze Kollárovy vzájemnosti upozornila na četné ideové a myšlenkové kořeny (polský mesianismus, rusofilství, Linde, Kossakowski, Montesquieu, Gabler, Kant aj.), které Kollár osobitě syntetizoval⁴ jako výraz dobového, citového povědomí o příbuznosti Slovanů a racionálně motivované snahy tuto jazykově-genetickou blízkost realizovat.⁵ V rozpravě *O literární vzájemnosti mezi kmeny a nářečmi slavskými* (Hronka 1836) Kollár životaschopnost organismu národní literatury spojuje s její rozlohou a vnitřní celistvostí: v současnosti mezi evropskými národy (nejintenzivněji u Němců) probíhá konvergentní proces, v němž se jednotný spisovný jazyk stává výchozím prostředkem integrace a sebeidentifikace jednotlivých „kmenů“. Ačkoli jejich nářečí jsou znakem duchovního bohatství a vyspělosti, jazykové scelování rozdrobeného slovanského národa se stává existenciální nutností, navíc tento proces posílí vklad jednotlivých národů do společné slovanské pokladnice, např. v česko-slovenských vztazích české převzetí slovenské vokalizace bude v prozodickém systému přirozenou protiváhou českých germanismů.

Pojem literární vzájemnosti objektivně souvisí i se stavem historiografického bádání, s rozvojem komparistiky, tj. srovnávacího myšlení o literatuře v období obecného rozmachu romantického nacionalismu v Evropě. Počátkem 19. století v řadě slovanských i neslovanských literatur vyvrcholila tradice filologických kompendií a heuristických syntéz, které se vyrovnávaly s vědomím autonomnosti a specifičnosti „organismu“ národ-

⁴ Srv. stať Weingart, M.: *O vývoji a vydáních Kollárovy Slované vzájemnosti*, in: *Jan Kollár: Rozpravy o slovanské vzájemnosti*, Praha 1929, s. III-LIII (Weingart jako editor přetiskuje první vydání *O literární vzájemnosti mezi kmeny a nářečmi slavskými*, Hronka 1836, dále německé vydání *Ueber die literarische Wechselseitigkeit zwischen den verschiedenen Stämmen und Mundarten der slawischen Nation*, Pešť 1837, rovněž je připojen překlad německého rozšířeného vydání do češtiny od J. S. Tomička *O literární vzájemnosti mezi rozličnými kmeny a nářečmi slovanského národu*, Praha 1853). Na Slovensku Kollárův spis k vydání připravil Rosenbaum, K.: *O literární vzájemnosti*, Bratislava 1954. Dále srv. Weingart, M.: *Slovanská vzájemnost. Úvahy o jejích základech a osudech*, Bratislava 1926. Novák, A.: *Politické myšlenky v Kollárově spise „O literární vzájemnosti“*, *Slavia* 3, 1924–1925, č. 1, s. 65–74. *Slovanská vzájemnost 1836–1936. Sborník prací k 100. výročí vydání rozpravy Jana Kollára a slovanské vzájemnosti*, red. J. Horák, Praha 1937. *Slovanský sborník věnovaný Františku Pastrnkovi k sedmdesátým narozeninám 1853–1923*, red. M. Weingart, Praha 1923 (zde zejména stať Pražáka, A.: *K pramenům Kollárovy Slované vzájemnosti*). *Jan Kollár 1793–1852. Sborník statí o životě, působení a literární činnosti pěvce Slávy dcera na oslavu jeho stoletých narozenin*, red. F. Pastrnek, Vídeň 1893 (zde zejména stať Murka, M.: *Kollárova vzájemnost slovanská*). Wollman, F.: *Slovanská myšlenka od Dobrovského a Kollára k Masarykovi*, in: *Co daly naše země Evropě a lidstvu*, red. V. Mathesius, 2. vyd. Praha 1940, s. 256–265. *L'idea dell' unità e della reciprocità slava e il suo ruolo nello sviluppo dell' slavistica*, ed. S. Bonazza e G. Brogi Bercoff, Řím 1994 (sborník). *Česko-slovenská vzájemnost a nezájemnost*, ed. I. Pospíšil – M. Zelenka, Brno 2000.

⁵ Srv. Weingart, M.: *Slovanská vzájemnost. Úvahy o jejích základech a osudech*, Bratislava 1936, s. 5.

ní literatury, přičemž zároveň usilovaly vymezit tuto funkci a postavení v jinonárodních vztazích a souvislostech.⁶ Kollárův pojem literární vzájemnosti vyjadřoval podporu integrační tendenci v podmínkách rostoucí diferenciaci slovanských národů. Kollárovo převzetí pojmu na počátku 19. století na principu metaforické analogie z romantizující lingvistiky, estetiky a filozofie bylo v slovanském myšlenkovém kontextu poznamenáno svéráznou aplikací Herderova principu humanity, kde idea absolutního ducha se měla odrážet v kulturních aktivitách národů. F. Wollman v studii *Terminologie slovanské součinnosti* pojem vzájemnosti literárněteoretickou sémantikou odlišuje od Kollárova chápání.⁷ Rozumí jím pojem, který se zařazuje do systematiky srovnávací literární vědy a který označuje existující stav mezislovanské fluktuace, tj. „sít' vztahů“, v níž literární fakta jsou založena na komplementární výměně hodnot. Vzájemnost v „kollárovském smyslu“ znamená spíše různě chápanou „ideu slovanské vzájemnosti“ jako myšlenkový konstrukt, který „svádí k nehistorické integrující představě jakéhosi jednotného proudu, snahy, tendence, kterých nikdy nebylo, není a nebude“.⁸

Méně známou skutečností zůstává, že Kollár pojem „vzájemnosti“ převzal (nikoli však definici pojmu) prostřednictvím Jungmannova *Slovníku česko-německého* (díl V, 1839, s. 402) z polského slovníku (1806-1814) lexikografa a literárního historika Lindeho. Kollár jej poprvé explicitně uplatnil roku 1830 ve své studii *Rozprava o jménách, počátcích a starožitnostech národu slavského a jeho kmenů* (na s. 345), poté tato formulace nezměněna přešla do českého vydání a zejména německého překladu z roku 1837 (konec § 1). Podle Pražákovy výkladu se Kollár o vzájemnosti v různých souvislostech zmiňuje již v *Básních* (1821) či v kázání *Dobré vlastnosti národa slovanského* (1822), v soukromé korespondenci a dalších básnických či jiných textech, zároveň však badatel podotýká, že „Kollárovy vzájemnostní předzvučky byly vlastně obecný dobový majetek“,⁹ formulovaný recepčně účinným způsobem – sugestivním básnickým slovem. V etymologickém exkursu v *Rozpravě o jménách...* Kollár uvádí ekvivalent latinský (*reciprocitas*) a německý (*Gegenseitigkeit*). V názvu německého překladu z roku 1837 (*Ueber die literarische Wechselseitigkeit zwischen den verschiedenen Stämmen und Mundarten der slawischen Nation*) se však objevuje pojem *Wechselseitigkeit* a v § 2 (*Was ist die Wechselseitigkeit dem Worte, der Bedeutung nach?*) se oba termíny vyskytují paralelně s vysvětlením, že je nelze směřovat s termínem obaplnost indikujícím pouze dva póly, zatímco vzájemnost zbavená politického zabarvení znamená společné přejímání, užívání a výměnu ve všech směrech.¹⁰ Je zajímavé, že Kollár okrajově užívá dobově méně frekventovaný termín „odměnný“ ve smyslu „vzájemný“, který lze rovněž stejně jako předchozí varianty najít

⁶ Wollman, S.: *Otázka všeobecnej (generálnej) literatúry*, in: S. W.: *Porovnávacía metóda v literárnej vede*, Bratislava 1988, s. 65–94. Týž: *Šafařík a literárni komparatistika jeho doby*, in: *Pavol Jozef Šafařík. Zborník príspevkov z vedeckej konferencie a dokumentov z osláv 200. výročia narodenia P. J. Šafaříka*, Prešov – Martin 1996, s. 41–46. Ďurišin, D.: *Tradičie a výdobytky slovenskej literárnej komparatistiky*, in: *Dejiny literárnej komparatistiky socialistických krajín*, Bratislava 1986, s. 207–230.

⁷ Wollman, F.: *Terminologie slovanské součinnosti*, *Slovanský přehled* 34, 1948, č. 3–4, s. 1–14.

⁸ Wollman, F.: *Slovanství v jazykové literární obrození u Slovanů*, Praha 1958, s. 3.

⁹ Pražák, A.: *Kollárova myšlenka slovanské vzájemnosti a Slovinci*, in: *Slovanská vzájemnost 1836–1936*, red. J. Horák, Praha 1938, s. 301.

¹⁰ Pro nedostatek místa se zde nemůžeme zabývat sémantickými posuny Kollárova chápání vzájemnosti v jeho třech verzích (spornou otázkou stále zůstávají změny způsobené nepřesným překladem či vědomé Kollárovy korekce).

v Jungmannově *Slovníku česko-německém*, kde však označuje spíše rozsahem a významem užší pojem „sblížení“.¹¹

Typologické analogie ke Kollárově chápání slovanské vzájemnosti lze nalézt i mimo slovanský kontext v literaturách germánských a románských: např. dílo F. L. Wachlera *Handbuch der allgemeinen Geschichte der litterarischen Cultur* (1804–1805), z jehož koncepce a kompozičního půdorysu vycházel mladý Šafařík. Obdobně v dílech Madame de Staël *De la littérature considérée dans ses rapports avec les institutions sociales* (1796) a Simonde de Sismondiho *De la littérature du Midi de l'Europe* (1813, německý překlad 1815) je načrtnuto chápání literatury evropského Jihu jako uceleného systému, který vychází ze společné, vnitřně strukturované mediteránní civilizace a který je založen na literární vzájemnosti, tedy na lingvisticko-etnické blízkosti románských národů. Sjednocujícím rysem těchto koncepcí se stala představa divergentního „paradigmatu“, v jehož vnitřní heterogenitě je možné vysledovat genetický celek svázaný empiricky průkaznými kritérii; např. Šafařík v předmluvě ke svému *Geschichte* mluví o „souhrnu“ metodicky vyplývajícím z integrace „pevného principu v souvislý celek“.¹²

Jedním z velkých interpretů a propagátorů Kollárovy vzájemnosti se již koncem 19. století stal slovinský slavista a literární vědec **Matija Murko** (1861–1952), po roce 1920 naturalizovaný v českém prostředí jako zakladatel časopisu *Slavia* (od roku 1922) a Katedry jihoslovanských jazyků a literatur na Filozofické fakultě Karlovy univerzity a po svém penzionování v roce 1931 druhý ředitel Slovanského ústavu v Praze.¹³ Murko ve svém badatelském profilu a vývoji ztělesňoval poslední komplexní typ obrozenského filologa, který v návaznosti na F. Miklošiče a svého učitele V. Jagiče se hlásí k filologickému pojetí slavistiky tvořenému třemi komplementárně propojenými oblastmi: studiem slovanských jazyků včetně staroslověnštiny jako přirozeného východiska, studiem slovanských literatur a jejich dějin a zkoumáním „zvykosloví“, tj. poznání folklóru a etnografických tradic.¹⁴ Murko, který od roku 1886 získával zkušenosti v Jagičově slovanském semináři na vídeňské univerzitě, syntetizoval ve své komparativní metodě západní a východní myšlenkové zdroje: impulsy ruské pozitivistické školy (A. N. Pypin, W. Spasowicz ad.), historické poetiky (A. N. Veselovskij) a filologické interpretace textu (N. Tichonravov) s tainovským sociologismem rozvíjeným Posnettem a francouzskou, ideograficky orientovanou komparatistikou (Betz, Brunetiere, Carrier, Texte ad.), k níž se přidružily podněty německé literární historie, zejména biografické metody A. Scherera a jeho žáků (R. Heinzl, E. Schmidt ad.). Murko se zařadil k okruhu badatelů vyrůstajících v myšlenkovém ovzduší vídeňské univerzity, na níž studovaly i působily vědecké osobnosti ze všech částí habsburské monarchie. Centrální, nadnárodní pozice univerzity

¹¹ Pražák, A.: *K pramenům Kollárovy Slovanské vzájemnosti*, in: *Slovanský sborník věnovaný Františku Pastrnkovi k sedmdesátým narozeninám 1853–1923*, red. M. Weingart, Praha 1923, s. 316–329.

¹² Srv. Wollman, S.: *Šafařík a literární komparatistika jeho doby*, in: *Pavol Jozef Šafařík. Zborník príspevkov z vedeckej konferencie a dokumentov z osláv 200. výročia narodenia P. J. Šafaříka*, Prešov–Martin 1996, s. 41–46.

¹³ Srv. sb. *Evropske leto jezikov. Sodobna slovenska književnost. Matija Murko*. Zbornik slavističnega društva Slovenije 12., Ljubljana 2002. Sb. *Murkova epocha slovanské filologie*, Praha 2003 (tam i *Výběrová bibliografie Matiji Murka* od J. Bečky a A. Zelenkové, s. 123–168). Srv. Sb. *Matija Murko v myšlenkovém kontextu evropské slavistiky*, ed. Ivo Pospíšil – Miloš Zelenka, Brno 2005.

¹⁴ Srv. studii Zelenka, M.: *Matija Murko a česká literární komparatistika*, in: sb. *Murkova epocha slovanské filologie*, Praha 2003, s. 27–40. Týž: *Le rôle de la revue Slavia dans l'histoire de la slavistique tchèque et européenne*, in: *Histoire de la slavistique. Le rôle des institutions*, Paris 2003, s. 131–40.

ve středu „říše“ umožňovala neztratit kontakty s domácí, často se opozičně vymezující vědou, zároveň tento uvolněný svazek přispíval k odlišnému, většinou komparativnímu pohledu „zevně“. Murko jako Slovinec žijící ve Vídni se logicky stýkal s řadou badatelů slovanské národnosti včetně silné české intelektuální komunity, k níž patřili např. T. G. Masaryk, J. Karásek, J. S. Machar ad.

Murkův zájem o českou literaturu, resp. jeho kontakty s českým vědeckým prostředím, se projeví a rozvinou již počátkem 90. let 19. století, a to právě velkou studií *Kollárova vzájemnost slovanská* (1893) a později spisem *Deutsche Einflüsse auf die Anfänge der slavischen Romantik I. Die böhmische Romantik* (1897), k němuž byl připojen dodatek *Kollár in Jena und beim Wartburgfest*¹⁵. Murko, který tímto spisem vstoupil do diskuse o jinonárodních vlivech na české národní obrození, původně zamýšlel popsat podněty německé romantiky ve slovanských literaturách, zejména ukázat vlivy německé literatury v díle slovinského básníka Stanka Vraze. Rezignace na tento záměr znamenala metodologický obrat v konceptu pozitivistické komparatistiky, která sice mechanicky hromadila doklady o vlivologicky jednosměrném působení dominantních kultur, ale narušovala úzce nacionalistické hledisko při výkladu dějin „malé“ národní literatury.¹⁶ Ačkoliv prvoplánové zaměření na studium literárních kontaktů a „vlivů“ se často omezovalo na pouhé konstatování shod a cizích předloh a vedlo k přecenění genetické kauzality spjaté s otázkami původnosti a aktivity recipujícího subjektu, zároveň ukazovalo na hlubší souvislosti vyvolané Masarykovými pracemi o tzv. české otázce v 90. letech 19. století. Murko se seznámil s Masarykem ve Vídni právě počátkem 90. let 19. století, kdy se později roku 1894 sešli v redakci vídeňského týdeníku *Die Zeit* a kdy Masaryk se zamýšlel nad filozofií českých dějin a kořeny národního obrození mj. i ve spojitosti s odkazem Jana Kollára. Murko pozitivně recenzoval Masarykovu monografii o J. Kollárovi věnovanou úloze moderního slovanství.¹⁷ Spor o smysl českých dějin byl především metodologickým sporem o výklad historických tradic, koncepcí, vývoje, pojetí a periodizaci dějin jako složitého procesu, v němž „historická fakta jsou nejen empirické jevy v chronologickém sledu, nýbrž [...] zahrnují i příčiny jevů a duchovní klima doby“.¹⁸ Murkovo dílo, které se vyhýbalo nepodloženým spekulacím a povrchním abstrakcím, objektivně prokazovalo svou „metodou přísně filologickou“¹⁹ organické sepětí české kultury se západoevropským (německým) duchovním prostorem, zároveň svým komparativním přístupem a výběrem faktů čelilo extrémním přístupům české i německé nacionalistické historiografie odmítající či absolutizující závislost domácího vývoje na německém vzoru.

Murko se během své dlouholeté dráhy zahrnující období téměř tří vědeckých generací programově hlásil k dílu J. Kollára a jeho koncepci slovanské vzájemnosti. Jestliže již

15 Murko, M.: *Kollárova vzájemnost slovanská*, in: sb. *Jan Kollár 1793–1852*. Sborník statí o životě, působení a literární činnosti pěvce „Slávy dcery“. Na oslavu jeho stoletých narozenin. Red. F. Pastrnek, Wien 1893, s. 201–232. Přetištěno M. M.: *Rozpravy z oboru slovanské filologie*, Praha 1937, s. 43–84. Týž: *Deutsche Einflüsse auf die Anfänge der slavischen Romantik I. Die böhmische Romantik*. Mit einem Anhang: Kollár in Jena und beim Wartburgfest, Graz 1897.

16 Srv. studii Tureček, D.: *K literárně historickému konceptu národního obrození*, *Slavia Occidentalis*, t. 58, 2001, Poznaň 2001, s. 161–176.

17 Murko, M.: *T. G. Masaryk: Česká otázka, Snaha a tužby národního obrození*, Praha 1895, *Ljubljanski zvon* 15, 1. 5. 1895, č. 5, s. 327–328.

18 Vojtěch, T.: *Česká historiografie a pozitivismus*, Praha 1984, s. 50.

19 Murko, M.: *Paměti*, Praha 1949, s. 112.

roku 1893 přispěl dvěma studii do sborníku *Jan Kollár 1793–1853* (Viedeň 1893)²⁰, v letech 1894 a 1897 napsal pro Letopis Matice Slovenske ve slovinštině rozsáhlou kollárovsou monografií²¹ a ještě roku 1936 jako ředitel Slovanského ústavu organizoval oficiální oslavy k 100. výročí vydání rozpravy o slovanské vzájemnosti²² a také přispěl do sborníku *Slovanská vzájemnost 1836–1936* (Praha 1938) původní studií *Slovanská myšlenka před Kollárem*²³. Murko v *Pamětech* (Praha 1949) několikrát zdůraznil, že kollárovský termín slovanské vzájemnosti patřil k jeho celoživotním a nejoblíbenějším předmětům studijního zájmu. Nikoli náhodou Miloš Weingart jako hlavní editor souborného kritického vydání spisu J. Kollára *Rozpravy o slovanské vzájemnosti*, k němuž dal rozhodující podnět právě Murko, s uznáním konstatoval: „*Program činnosti Slovanského ústavu, jak je dán jeho stanovami [...] není vlastně nic jiného, nežli zpracování Kollárova programu vzájemnosti v duchu potřeb nynější doby.*“²⁴

Upozornili jsme již na Murkovo spjatost s českým vědeckým prostředím koncem 19. století – badatel udržoval především styky s ideově a generačně spřízněnou českou pozitivistickou generací slavisticky orientovaných filologů J. Jakubcem a J. Vlčkem. Četné studie a recenze bohemik publikované v prestižním Jagičově časopisu *Archiv für slavische Philologie*²⁵ dotvrzovaly badatelovo soustředěné úsilí o poznání českého literárního romantismu v středoevropském kontextu a o české realie vůbec; Murkovo pojetí bohemistiky tak prolamovalo nacionální izolaci uzavřeného oboru a stávalo se integrální součástí moderně koncipované slavistiky.

Společná kollárovská studia Murka nejvíce z českých badatelů sblížila s pozitivisticky orientovaným literárním historikem **Janem Jakubcem** (1862–1936), který koncem 19. století patřil k nejkompentnějších znalcům Kollárova díla. Murko s Jakubcem náleželi k myšlenkově spřízněné generaci slavistických filologů, kteří metodologicky čerpali z empirického pozitivismu, z rozvoje národních filologií a realizace srovnávací metody v literární historii a kteří vycházeli z kritiky nacionalistické ideologie na vznik a vývoj české a obecně slovanské vzdělanosti. Rozsáhlá korespondence mezi oběma badateli z let 1894–1918²⁶ dokumentuje bohaté styky: Jakubec Murkovi pravidelně zasilá separáty

20 Srv. pozn. 15. Dále Murko, M.: *Listy Kollára Kopitarovi a Miklošičovi*, in: sb. *Jan Kollár 1793–1852*. Sborník statí o životě, působení a literární činnosti pěvce „Slávy dcera“. Na oslavu jeho stoletých narozenin. Red. F. Pastrnek, Viedeň 1893, s. 49–53.

21 Murko, M.: *Jan Kollár. I. del. Življenje, učenje in delovanje. Mladostna in šolska leta na Ogrskem. Kollár v Jeni. Kollár v Pešti (1819–1849). Kollár na Dunaju (1849–1852). Letopis Matice Slovenske za leto 1894*, s. 62–137. Týž: *Jan Kollár II. Del. Njegova dela. Pesniška dela. Spisa o slovanski vzajemnosti. Izdaja narodnih pesni in pridige. Životopisna, potopisna, filologična in arheologična dela, Letopis Matice Slovenske za leto 1897*, s. 162–224.

22 *Zahajovací proslov M. Murka na slavnostním shromáždění na paměť 100. výročí vydání spisu Jana Kollára o slovanské vzájemnosti* (20.11.1936 v Pantheonu Národního musea v Praze), *Ročenka Slovanského ústavu*. Svazek IX. Za rok 1936, Praha 1937, s. 116–117.

23 Murko, M.: *Slovanská myšlenka před Kollárem*, in: sb. *Slovanská vzájemnost 1836–1936*. Sborník prací k 100. výročí vydání rozprav Jana Kollára o slovanské vzájemnosti, Praha 1938, s. 11–39. Týž: *Hundert Jahre der „Slavischen Wechselseitigkeit“ J. Kollárs, Slavische Rundschau* 9, 1937, s. 13–23. Dále srv. Tomčík, M.: *Die tschechische und slowakische nationale Wiedergeburt im Schaffen Murkos, Zeitschrift für Slavistik* 31, 1986, s. 715–721.

24 Weingart, M.: *Úvod vydavatelův*, in: *Jan Kollár: Rozpravy o slovanské vzájemnosti*, Praha 1929, s. V.

25 Srv. *Výběrovou bibliografii Matiji Murka* od J. Bečky a A. Zelenkové, in: *Murkova epocha slovanské filologie*, Praha 2003, s. 123–168.

26 V Národní univerzitní knihovně v Lublani (NUK) je uloženo celkem 75 bibliografických jednotek

svých kollárovských textů, výstřižky z časopisů a sborníků a první vydání básnickových spisů, které Murko potřebuje ke své práci. Doporučuje domácí odbornou literaturu a další prameny a podrobně se vyjadřuje k Murkově chápání Kollára. Společně s Vlčkem se Jakubec podílel od dvanáctého archu na systematické korektuře Murkovy monografie *Deutsche Einflüsse...* (1897). Oba badatelé se vzájemně pozitivně recenzovali a morálně podporovali ve svých vědeckých aktivitách.²⁷ Jakubec, který Murkovi zaslal svou monografii *O životě a působení Jana Kollára* (1893) a *Výbor z Kollárových básní 1 a 2* (1893 a 1894), v dopise z 21. 5. 1894 ocenil Murkovu studii o Kollárově slovanské vzájemnosti z roku 1893: „Jsem upřímně potěšen tím, že Vy, tak důkladný pracovník, věnoval jste se témuž předmětu; mohu pevně doufat, že mnoho objasníte, co by mně snad zůstalo neznámo. Zvláště rád slyším, že chcete blíže probrati Kollárovu činnost archeologickou a filologickou. Tvrdím opět, jako již jsem tiskem učinil, že neznáme zvláště psychologickou stránku této činnosti, ač jinak celkový její význam pro rozvoj slovanské archeologie a filologie u Kollára správně se vystihuje. Zbývá např. vysvětlit, proč mají např. Šafařík a jiní slavisté takovou důvěru ke Kollárovi co se týče jeho vědomostí staré historie slovanské.“²⁸

Analogický názor Jakubec formuloval i ve své recenzi uveřejněné v Naší době²⁹: vyzdvihl Murkovo materiálové zázemí a faktografickou analytičnost, celkově jeho komparativní přístup, který Kollárovo pojetí slovanské vzájemnosti pojímá jako dobový, nadnárodní výraz slovanské soudržnosti, jako praktickou humanizující ideu k povznesení slovanské kulturní jednoty. Jakubec recenzoval i první díl Murkovy monografie *Jan Kollár* (1894),³⁰ která biograficky zachytila básnickovy životní osudy až do jeho smrti v roce 1852. V dopise Murkovi z 21. 4. 1895 se k svému hodnocení vrátil: „Chtěl jsem býti co možná objektivní [...] Kdybych neznal dopodrobna předmět sám, nesměl bych se odvážiti o Vaši práci referovat. Něco je mi přece posud nejasno. Přítomný spisek je podle označení I. díl. Co bude obsahovat II. díl? Zda rozbor literární činnosti Kollárovy, jak jsem naznačil v Politik? Vliv proudu myšlenkového a idejí v Jeně na Kollára je vylíčen; vlivům domácím českým, bude snad teprve v II. díle věnováno více pozornosti.“³¹

J. Jakubec adresovaných M. Murkovi v letech 1894–1918 (c. sign. Ms 1119 a Ms 1392). Murkovy odpovědi Jakubcovi se nacházejí v dosud nezpracované pozůstalosti Jana Jakubce uložené v Literárním archivu Památníku národního písemnictví na Strahově v Praze (LA PNP). 11 bibliografických jednotek přijatých M. Murkem od J. Jakubce z let 1911–1932 je součástí fondu Matija Murko (srv. *Matija Murko 1861–1952*. Literární pozůstalost č. 490, zpracoval J. Wagner, Praha 1963). V studii A. Zelenkové – M. Zelenky *Matija Murko v dokumentech (príspevok k dejinám európskej slavistiky)* je přetištěn dopis J. Jakubce M. Murkovi z 10. 4. 1897 (NUK, č. sign. Ms 1392), in: *Matija Murko v myšlenkovém kontextu evropské slavistiky*, ed. Ivo Pospíšil – M. Zelenka, Brno 2005, s. 148–187. Dále srv. Zelenka, M.: *Ke kořenům literárněvědného pozitivismu (Korespondence Jana Jakubce s Matijem Murkem)*, in: sb. *Slavista s duší básníka. Sborník k sedmdesátinám Ivana Dorovského*, ed. Petr Mainuš, Brno – Boskovice 2005, s. 100–110 (tam i přetištěn dopis J. Jakubce M. Murkovi z 28. 1. 1897, NUK, č. sign. Ms 1119).

27 Odkazujeme tu na bibliografické soupisy Murkova díla: Arneriová-Murková, J.: *Bibliografický soupis literární činnosti prof. M. Murka*, Praha 1931, 17 s.; táž: *Bibliografický soupis literární činnosti prof. M. Murka*, in: *Matyáš Murko: Rozpravy z oboru slovanské filologie*, Praha 1937, s. 581–597. Bečka, J. – Zelenková, A.: *Výběrová bibliografie Matiji Murka*, in: *Murkova epocha slovanské filologie*, ed. M. Zelenka, Praha 2003, s. 123–168. Dále Karasová, A.: *Soupis prací Jana Jakubce*, in: *Albert Pražák: Jan Jakubec*, Praha 1940, s. 149–171.

28 J. Jakubec v dopise M. Murkovi z 21. 5. 1894 (uloženo NUK, Lublani, fond M. Murko, č. sign. Ms 1119).

29 Jakubec, J.: *Naše doba* 1, 1894, s. 116.

30 Jakubec, J.: *Politik* 34, 1895, 21. 4. (podepsáno J.).

31 J. Jakubec v dopise M. Murkovi 21. 4. 1895 (uloženo NUK, Lublaň, fond M. Murko, č. sign. Ms 1119).

Jakubec, který Murkovi vytkl genetickou závislost na Kollárových Pamětech, zároveň taktně upozornil na vzájemné rozdíly v důrazu na jednotlivé stránky básnickova díla: „*Při vyličování ovzduší myšlenkového v Jeně, měl jsem na mysli již Kollárovu činnost spisovatelskou pozdější, ač jsem to nikde neřekl; prodléval jsem tedy hlavně u těch zjevů a idejí, jež nacházejí se jako též u Kollára, zvláště v jeho básních. Chci později provést rozbor všech stránek a idejí Kollárovy poezie tím způsobem, jako jsem učinil při jeho názorech politických a sociálních v Rozhledech. Vy tuším, že si všímáte trochu šíře i jiných stránek, které neměly na Kollára tak značný vliv. Kdybych Vaším intencím nebyl ve svých referátech správně porozuměl, prosím, abyste mě o tom poučil zcela a otevřeně, napravil bych v dalším referátu v Čase, popřípadě v Naší době.*“³² Jestliže Jakubcovi jde o komplexní obraz Kollára a jeho doby monografický situovaný zejména do diskursu uzavřené národní literatury, Murkovy kollárovské reflexe směřují k pochopení působení německých podnětů na české obrozenské spisovatele v dvacátých a třicátých letech 19. století. Kollár jako stoupenec Herderových idejí a obdivovatel Schlegelovy filozofie je literárněhistoricky zařazen do širšího rámce vymezeného německo-českým jazykovým kontextem. Tento rozdíl se promítl i do Jakubcovy recepce Murkova spisu *Deutsche Einflüsse* (1897), v němž Murko v předmluvě ocenil Jakubcovy práce o Kollárovi jako základní informativní zdroj. Ještě při četbě korektur před vydáním knihy Murkovi v dopise z 24. 8. 1896 nadšeně sděloval: „*O Vašem spisu mluvívám s Vlčkem a jsme v úsudku o něm sjednoceni, že to bude znamenité dílo. Mně např. pověděl jste velmi mnoho o Kollárovi, na čem jsem si zakládal, že to bude nový objev, až budu v moci uveřejnit. A to mne právě přitom těší, poněvadž vidím, že jsem postupoval správně. Když Vy namnoze přišel jste k témuž mínění zcela jinou cestou. Ovšem v něčem se naše pojmání bude rozcházet; snad i v některých podrobnostech dojdou k jiným výsledkům.*“³³

Jakubec později recenzoval i Murkův habilitační spis *Deutsche Einflüsse*, v němž Murko vytvořil plastický, kompozičně ucelený obraz Jungmanovy generace monograficky soustředěný na velké zjevy české obrozenské literatury včetně Jana Kollára, který je literárněhistoricky zařazen do širšího rámce vymezeného německo-českým jazykovým kontextem. Jakubec ve svém rozsáhlém hodnocení souhlasil s Murkovými vývody: za originální přínos považoval, že autor „*ukazuje nám oba národy, v našich zemích usedlé, Čechy a Němce, vedle sebe ve svorné součinnosti literární*“.³⁴ Ačkoli nic nenamítal proti tezi o romantizující kompozici *Slávy dcera* a o Kollárově romantickém vztahu k pohanství a slovanské mytologii, upozorňoval na české protestantské duchovní zázemí, které nebylo romantických tendencím příznivě nakloněno, dále požadoval konkretizaci pojmu romantika a vytykal nedostatek estetického rozboru, který by prokázal např. Byronův vliv na Kollára. Zároveň Jakubec korigoval názor, že národní obrození může být vysvětleno pouze německými impulsy, které z mezislovanského hlediska často působily jen jako zprostředkující podněty a byly v národních literaturách výrazně modifikovány specificky místními podmínkami. Obdobně J. Vlček ve své korespondenci s M. Murkem detailně komentoval jednotlivé kapitoly spisu *Deutsche Einflüsse*, polemizoval zejména s Murkovým pojetím byronismu: „*...přes Váš odpor jsem toho mínění, že Kollár Byrona skutečně napodobil [...] Slávy dcera v podstatě není nic jiného než dojmy cestovní a kulturní jako Child Harold, a v jednotlivostech je hojně paralel. Že znělkovou formu a jiné živly Kollár*

32 Ibidem.

33 J. Jakubec v dopise M. Murkovi 24. 8. 1896 (uloženo NUK, Lublaň, fond M. Murko, č. sign. Ms 1119).

34 Jakubec, J.: *Listy filologické* 24, 1897, s. 229.

*měl zase z německých romantiků, rozumí se samo sebou. Než takových úvah nelze odbýt několika řádky. V podstatě s Vaším pojmáním Kollára zcela se srovnávám.*³⁵

V encyklopedickém heslu z roku 1901, v prvním, česky psaném Murkově vědeckém portrétu, uveřejněném v Ottově slovníku naučném Jakubec vyzdvihl, že spis *Deutsche Einflüsse...* „byl také nejen u nás třebaže ne se svorným souhlasem a uznáním, nýbrž u všeho Slovanstva a u Němců přijat s nezvyklou pozorností“.³⁶ Jakubcův výrok relativně přesně postihl kontrastní póly a sémantické rozpětí Murkovy specifické recepce v českém prostředí: na jedné straně vřelé ocenění zásadního pokusu o komparativní vidění českého romantismu „jinonárodníma“ očima typologicky i materiálově začleňujícího domácí národní obrození do širších evropských souvislostí (odtud Vlčekův metaforický výrok, že Murko užitím srovnávací metody zbořil „čínskou zeď“ v české literární historii), na straně druhé zdrženlivost vůči odlišnému globálně i komparativně zaměřenému pohledu „zevně“ na fenomén detailně reflektovaný převážně českými badateli (T. G. Masaryk, J. Vlček, J. Máchal, J. Vondrák, J. Jakubec ad.), kteří právem poukazovali na opomínutí domácích (např. osvícenských) zdrojů obrozenského hnutí.³⁷ Celkově však přínos Murkova literárněhistorického konceptu oscilujícího mezi interpretační analytičností a syntetizující abstrakcí (moderní historiografie hovoří o střetu modelově konstrukčního a textově interpretačního přístupu), spočívá ve zdůraznění německojazyčného kontextu českého literárního procesu.³⁸

Murkovy kollárovské studie intenzivně reflektovaly česko-německé souvislosti jako jistý historický model interpretačního přístupu, s nímž se musila vyrovnávat česká a slovenská historiografie zabývající se Kollárem. Terminologická nálepka pozitivismu Murkovu práci klasifikovala jako metodologicky zastaralou,³⁹ nerespektující tradici domácího bádání a její hodnotové a estetické horizonty; navíc skutečnost, že její autor nebyl českého, resp. slovenského původu a že svá díla psal kromě češtiny slovensky a zejména německy, způsobila její pozdější recepční působení mimo hlavní „kollárovský kontext“ logicky spjatý s českým a slovenským diskursem. Významné sborníky a práce věnované dílu J. Kollára, resp. ani akademické české a slovenské literární dějiny 19. století Murkovy texty ani nezaznamenávají, pouze v ojedinělých případech negativně připomínají.⁴⁰

Murko chápal Kollára převážně romanticky; jako hlavní inspirační zdroj pro filozofické pojetí slovanské vzájemnosti spatřoval německý pobyt, zejména studium Schlegela a Herdera, Hegelovy a Fichtovy romantizující ideje o vůdčí kulturní úloze německého národa, které Kollár ve svých úvahách nahradil slovanským kmenem. Murko ve své rozsáhlé úvaze z roku 1893 podrobně analyzuje myšlenkové a filozofické kořeny vzájemnosti, filiačně srovnává jednotlivé textové verze a určuje jejich významotvorný poměr, a to i ve vztahu k básnické koncepci slovanské vzájemnosti v *Slávy dceři*, kterou považuje za „bojovnější“ a „političtější“ než pozdější teoreticky formulovanou rozpravu.

³⁵ J. Vlček v dopise M. Murkovi 2. 10. 1896 (uloženo NUK, Lublaň, fond M. Murko, č. sign. Ms 1392).

³⁶ Jakubec, J.: *M. Matiš, Ottův slovník naučný*. Sedmnáctý díl. M. N., Praha 1901, s. 884.

³⁷ Srv. pozn. 27.

³⁸ Tureček, D.: *K literárně historickému konceptu národního obrození, Slavia Occidentalis*, tom 58, 2001, Poznaň 2001, s. 169–176.

³⁹ Např. Kudělka, M.: *O pojetí slavistiky. Vývoj představ o jejím předmětu a podstatě*, Praha 1984, s. 125.

⁴⁰ Ani metodologicky koncepční a originální *Dejiny slovenskej literatúry II. (19. storočie a prvá polovica 20. storočia)*, Bratislava 2001 od S. Šmatláka Murkovy práce neregistrují a Murkovo jméno se neobjevuje ani v rejstříku.

Kollár výstižně syntetizoval a zpracoval dobové slavismy zachycené v listech, v textech, v osobních stycích: nově však pojem vzájemnosti vztáhl k existujícím i budoucím poměrům mezi Slovany. Nová byla i podle Murka esteticko-humanitní motivace vzájemnosti, kterou Kollár rozuměl „slavizací“ evropského umění, tj. jeho posílení a omlazení novou kulturou vyvíjející se v protikladu k přežilé vzdělanosti románsko-germánského Západu. Murko se soustřeďuje zejména na Kollárovy návrhy na praktické povznesení slovanské vzájemnosti: kromě rekonstrukce dobového ohlasu v slovanském i neslovanském světě jej zajímá, co se po půl století ze vzájemnosti reálně naplnilo. Ačkoli badatel kriticky hodnotí Kollára jako lingvistu a slovanského archeologa, oceňuje jej jako konkrétního tvůrce obecně přijímaného programu slavistů koncem 19. století. Kollár svými podněty inspiroval zakládání slavistických univerzitních stolicí a kateder, jejichž součástí jsou vědecké semináře s knihovnami. V otázce cestování a vzájemného poznávání Kollár doporučoval „učené [...] schůzky slavistov ze všech nářečí, každoročně v městě jiného kmene...“⁴¹

Jak známo, Murko stál o několik desítek let později při založení kollárovske tradice slavistických sjezdů; první setkání světových slavistů se uskutečnilo v roce 1929 v Praze, kde Murko v zahajovací řeči připomněl význam Kollára a přihlásil se k jednotě a celistvosti filologického bádání jako komplementárně propojeného výzkumu jazyka a slovesných výtvorů⁴². Murkova definice slovanskou filologií rozuměla dějiny slovanských literatur včetně folklóru, slovanské jazykovědy a také jejich metodicko-didaktický aspekt zahrnující vyučování jazykům a literaturám na středních školách. Příbuzné vědecké obory jako hmotná kultura, etnografie, kulturní dějiny, mytologie apod. měly být do sjezdového programu integrovány se striktním vyloučením otázek politických jen potud, pokud mají přímý vztah k slovanským literaturám či lingvistice.⁴³ Přesto Murkova zahajovací řeč, která se v tomto duchu hlásila ke sjezdu filologů-slavistů a nikoli filologů-Slovanů, nastínila vizi syntetické konstrukce, tj. ideu vzdělanostní a kulturní spolupráce mezi Západem a slovanským Východem.⁴⁴ Toto zaměření ostatně odpovídalo oficiální linii československé zahraniční politiky v oblasti slovanské otázky ovlivněné filozofickou koncepcí T. G. Masaryka, pod jehož ideovou patronací se první slavistický kongres konal. Murkovo abstraktní chápání slovanské filologie, odvolávající se na Kollárovy a Masarykovy „humanitní ideály“, směřovalo spíše do oblasti praktické a užitné koncipované slavistiky, k záležitostem organizačním a kulturně-politickým, aniž by si kladlo zásadnější otázky metodologie oboru, jako tomu bylo u mladší skupiny slavistů z Pražského lingvistického kroužku včetně R. Jakobsona, který na přelomu 20. a 30. let minulého století

41 Citováno podle studie Murka, M.: *Kollárova vzájemnost slovanská*, in: M. M.: *Rozpravy z oboru slovanské filologie*, Praha 1937, s. 63–64.

42 Murko, M.: *Řeč při zahájení I. sjezdu slovanských filologů v Praze 6. X. 1929*, *Slavia* 8, 1929–1930, s. 840–849. Týž: *Der Aufbau der slavistischen Studien in der Tschechoslowakei*, *Prager Rundschau* 1, 1931, s. 324–348. Týž: *K diskusi o sjezdech slovanských filologů*, *Slavia* 15, 1937–1938, s. 311–313. Týž: *Paměti*, Praha 1949, s. 195–200. Jagić, V.: *Vzpomínka*, *Slavia* 1, 1922–1923, č. 1, s. 3–7.

43 *Návrh Stanov pro sjezdy slovanských filologů*, §4, s. 1 (uloženo v ústředním archivu AV ČR v Praze, fond Pražský lingvistický kroužek, 4. kartón, 3. desky – Korespondence a materiály M–Z, 1929–1936).

44 Tuto koncepci T. G. Masaryk nejpodrobněji rozvedl ve *Světové revoluci* (Praha 1925, s. 518). Dále srv. úvahu o organismu slovanských národů přednesenou v Paříži 22. 3. 1916; knižně pod názvem *Svět a Slované*, 3. vyd., Praha 1930, s. 7–8. Horák, J.: *T. G. Masaryk a slovanské literatury*, Praha 1931. Weingart, M.: *Masarykovo slovanství a slovanská filologie*, *Časopis pro moderní filologii* 21, 1935, č. 3–4, s. 225–252. Doubek, V.: *T. G. Masaryk a česká slovanská politika 1882–1910*, Praha 1999.

zpochybňoval existenci slavistiky jako gnozeologicky poznatelného systému s jednotně vymezeným předmětem a metodami zkoumání.⁴⁵

Podle Murka v podtextu konceptu slovanské vzájemnosti stála instrukce nenásilně vtáhnout středoevropskou intelektuální elitu k mezislovanské kulturní komunikaci, v níž by se láska k vlasti spojovala s univerzální humanitou. Moderní výzkumy Kollárovy slovanské vzájemnosti tento spis přes jeho explicitně manifestovanou apolitičnost považují za historicky cenný příspěvek ke studiu „*politickéj premeny srednej Európy na základe kultúrneho nacionalizmu*“⁴⁶ protože je v něm latentně zakódován „*nepriamy spôsob indukovanía zmeny politických pomerov*“, proces „*od kultúry a formovania národnej identity k založeniu štátu*“.⁴⁷

Murko celkově vyzdvihuje, že Kollárova koncepce slovanské vzájemnosti přes svou apolitičnost právě svou metodickou praktičností působila na veřejný život a ovlivnila duchovní, národnostní i státotvornou emancipaci Slovanů, kteří tak přispívají, jak zdůrazňuje Murko, „*k tvoření všelidské civilizace, která nikdy nebyla dílem jen jednotného národa*“.⁴⁸ Ačkoli Murko detailně a taxativně uvádí Kollárovy omyly (za největší omyl považuje tezi o jediném slovanském jazyku a národu, která byla romantickou fikcí slovanské mytologie a archeologie), přesto vyzdvihuje Kollárovo přitakání konvergentním procesům ve slovanském světě: vzájemnost jako všelidský ideál je zároveň praktickou cestou ke sblížení národů, k zajištění evropského míru, metodologickým instrumentem dialogického poznávání a obohacování.

Je zřejmé, že Murko vedle své činnosti badatelské akceptoval Kollárovu ideu slovanské vzájemnosti nejen jako životní krédo, ale i jako metodickou směrnicí pro své aktivity organizační, jakými bylo např. založení časopisu *Slavia* (od roku 1922) v návaznosti na Jagičův *Archiv für slavische Philologie*, budování Slovanského ústavu a pražské slavistiky na Karlově univerzitě. Kollárův program rozpracoval jako Jagičův žák pro potřeby slovanské filologie: na rozdíl od Kollára pojem vzájemnosti vztahoval nejen na kulturní a politickou komunikaci (Murko na přelomu 20. a 30. let proslul jako aktivní propagátor Jugoslávie jako společného státu Slovinců, Srbů a Chorvatů), ale i na vztahy Slovanů s ostatními slovanskými národy.⁴⁹ Rovněž jej obsahově a tematicky rozšířil a prakticky uváděl v život publicistickou popularizací, svými názory o reformě vysokoškolského studia slavistiky, představami o vzniku knihoven, výzkumných institucí a o potřebě nových edic, monografií a časopisů zabývajících se reálnými problémy slovanského světa. Ačkoli se již v meziválečném období slovanská vzájemnost jako politická kategorie často dostávala do ostrého rozporu s oficiální politickou a hospodářskou orientací slovanských států, Murko svou praktickou činností usiloval, aby se pojem vzájemnosti nezužoval jen na oblast kultury a pouhého prostředku, nýbrž aby získal určitý institucionální rámec a tím

45 Srv. Zelenka, M.: *Roman Jakobson i slavističeskie issledovanija mežvojnnyh let (po povodu diskussij o charaktere a granicah ponjatija „slavjanskaja filologija“)*, *Slavjanovedenie* 33, 1997, č. 4, s. 164–176.

46 Pichler, T.: *Skryté a nechcené politikum slovanskej vzájomnosti (konceptia Jána Kollára)*, in: *Fenómén Slovanstva I*, ed. V. Bilasová – R. Dupkala – V. Žemberová, Prešov 2004, s. 85.

47 Ibidem, s. 86.

48 Murko, M.: *Kollárova vzájemnost slovanská*, in: M. M.: *Rozpravy z oboru slovanské filologie*, Praha 1937, s. 67.

49 Srv. Šivic-Dular, A.: *Matija Murko in program slovanske vzajemnosti*, in: *Evropsko leto jezikov. Sodobna slovenska književnost. Matija Murko*. Zbornik slavističnega društva Slovenije, ed. M. Jesenšek, Ljubljana 2002, s. 124–137.

se stal v kollárovském duchu živou, každodenní potřebou, nástrojem univerzální humanity.⁵⁰

Murkovy rozsáhlé a mnohostranné aktivity, v nichž studium J. Kollára zaujímá jedno z předních míst, z něj právem učinily vědce evropského formátu zabývajícího se slovanskými literaturami v širokých kulturněhistorických souvislostech. Murkovo působení v řadě evropských center, dlouhá univerzitní kariéra ve Vídni, Štýrském Hradci, Lipsku a v Praze, četné pracovní a institucionální funkce, studijní a poznávací cesty po Evropě a Rusku, zakladatelská činnost téměř ve všech slavistických oborech, kontakty s předními politiky a vědci své doby – to vše z Murka učinilo obecně respektovanou osobnost, která „se [...] vyhranila v jednu z nejvýznamnějších postav soudobé slavistiky“⁵¹ a která se dnes chápe „jako velikán sui generis“⁵² právě tím, „jak překračoval meze vědeckých generací, škol a metod a jak přesahoval hranice zemí i církve, jak sdružoval lidi a jak komplexní badatelský typ představoval“.⁵³ Murko se už během svého života stával legendární osobností, symbolickým ztělesněním kollárovské vzájemnosti naplněné modením obsahem a přenesené do 20. století. „Obrozenecký“ rozměr jeho díla a osobního usilování spočíval v jeho vědomém směřování k velkým cílům: teoreticky i prakticky obhájit význam, funkci a postavení slovanské filologie nejen jako aktuální vědecké disciplíny, ale též živé kulturněpolitické síly, která svými dějinnými impulsy a mravními idejemi otevírá nové perspektivy v kontextu evropské civilizace. Murko upřímně věřil, že vítězstvím Sovětského svazu v druhé světové válce nastává „vzkříšení, vzmocnění a sbližování všech slovanských národů“⁵⁴ a že „Slované [...] přinášejí do světa něco nového, velkého“.⁵⁵ Nikoli náhodou byl Murko metaforicky nazýván „apoštolem moderní slavistiky“, který „současně dovede bez úkoru své práce býti v pravém slova smyslu kulturním slovanským politikem“.⁵⁶

Současný návrat k Murkovi nemusí být jen výrazem povinného respektu ke zdánlivě antikvárnímu monolitu, ale může být inspirativní v současném metodologickém kvasu pro své oborové rozpětí, názorový pluralismus, tematickou šíři a „životní praktičnost“.⁵⁷ A právě tu Murko, který dokázal překlenout mezigenerační mosty mezi protikladnými osobnostmi a jejich myšlenkovými orientacemi, čerpal z díla Jana Kollára.

50 Srv. Tomčík, M.: *Jan Kollár im Werk Matija Murkos*, in: *Matija Murko (1861–1952). Wissenschaftliche Zeitschrift der Karl-Marx-Universität Leipzig*. Gesellschaftliche Reihe 36, 1987, č. 1, s. 15–20.

51 Horák, J.: *Úvodem*, in: M. M.: *Rozpravy z oboru slovanské filologie*, Praha 1937, s. XIV.

52 Wollman, S.: *Osobní vzpomínky na Matyáše Murka*, in: *Murkova epocha slovanské filologie*, Praha 2003, s. 12.

53 Ibidem.

54 Murko, M.: *Paměti*, Praha 1949, s. 238.

55 Ibidem, s. 239.

56 Bečka, J.: *Matiáš Murko, Národní listy* 76, 1936, č. 39, 9. 2.

57 Wollman, F.: *Murkova vědecká osobnost, Slavia* 18, 1947–1948, č. 1–2, s. 1.

PŘÍLOHA:

Jan Jakubec Matiji Murkovi (1894)

V Praze 25/4 94

Velectěný pane kolego,

k Vašemu milému mně dopisu dovoluji si sdělit především toto: zprávy o Kollárových osudech v Pešti na str. 27-28 mé brožurky⁵⁸ čerpány jsou ze zápisů o generálních konventech protestantské obce v Pešti, uložených v archivu německé obce protestantské. P. Blaho⁵⁹ snad o nich nevěděl, anebo kdyby byl i věděl, nebyl právě v tu dobu archiv přístupný, protože nebylo tam archiváře. P. Blaho mohl zpracovati podrobněji jen zápisy z **obce slovenské** po odloučení se této; ostatní měl z pramenů tištěných. Velmi rád vyhověl bych Vaši žádosti stran oněch článků; ale bohužel nebyl jsem přitom dost prozřetelný a buď jsem si nedal dodat vůbec ani otisk (jako při onom článku ve „Světozoru“⁶⁰) nebo právě jen jeden pro svou potřebu. Pokusím se, abych alespoň získal od některého známého výtisk rozboru „Předzpěvu“,⁶¹ který Vám pak ihned zašlu. Ostatně, nespěchá-li tak příliš Vaše práce, chystám se vydati obšírný rozbor básnické činnosti Kollárovy o sobě;⁶² materiál mám sebraný, jen kdybych nyní měl trochu času na zpracování jeho. Doufám, že do vánoc budu s ním hotov. Zatím chci některé ukázky z něho podati do časopisů, snad i onen o Kollárově vzdělání estetickém, nebude-li našim časopisům příliš odborný.

Myslil jsem několikráte, že by podobné práce – zevrubného rozboru – měl se podejmouti někdo i co se týká jeho činnosti archeologické a filologické; vystopovati postup jeho studií, vlivy atd. A k tomu by se mohl jedině někdo odhodlati z Vás, slavistů vídeňských. Svěho času přítel Karásek⁶³ zamýšlel se obíratí studiem podrobnějším o Kollárovi. Myslím, že by práce tohoto druhu, jeho vzdělání odbornému odpovídala, snad i jeho zálibě. Víím, že z Kollára po této stránce nikdo neudělá spisovatele vědeckého, ale může se nám zde právě velmi mnoho osvětliti po stránce psychologické. Práce nebyla by tak nevděčná, jak se na první pohled zdá; kromě toho dnes již spisovatel nemusí se trápití obavou, kam s odbornou prací, až ji dohotoví; Česká Akademie má bez toho málo spisů toho druhu. Domluvte prosím, kolegovi Karáskovi, snad by se do této práce mohl přece pustiti. Prosím, abyste jej při této příležitosti laskavě ode mne pozdravil. Jsem v přátelské úctě

Vám oddaný
J. Jakubec

58 Jan Jakubec, *O životě a působení Jana Kollára*, Praha 1893, 47 s.

59 Pavol Blaho (1867–1927), slovenský publicista a politik hlasistické orientace, stoupenec československé vzájemnosti, roku 1898 s S. Šrobárem založil revui Hlas. Jakubec má na mysli jeho článek *Jan Kollár v Pešti*, in: *Jan Kollár*. Sborník statí o životě, působení a literární činnosti pěvce Slávy dcery, red. F. Pastřnek, Vídeň 1893, s. 30–48.

60 Jan Jakubec, *O Kollárově uvědomění národním před jeho odchodem do Jeny*, *Světozor* 27, 1893, s. 339–342, s. 351–354, s. 363–366.

61 Jan Jakubec, *Předzpěv ke Slávy dceři*, in: Program vyšší dívčí školy na rok 1892, 29, Praha 1892, s. 3–13.

62 Jan Jakubec, *Politické a sociální názory v Kollárově poesii*, *Rozhledy* 3, 1894, s. 313–319. Týž, *O Kollárově erudici básnické*, *Časopis Českého Museum* 59, 1895, s. 83–110.

63 Josef Karásek (1868–1916), český slavista žijící ve Vídni, žák V. Jagicé, věnoval se zejména životu a dílu J. Kollára, např. *Jan Kollár ve Vídni 1849–1852. Autobiografie J. Kollára*, in: *Jan Kollár*. Sborník statí o životě, působení a literární činnosti pěvce Slávy dcery, red. F. Pastřnek, Vídeň 1893, s. 62–77. Týž, *Jana Kollára dobrozdání o školství a nástin životopisný z roku 1849*, Praha 1903, 72 s.

